

АНОТАЦІЯ

Шуркова О.О. Індо-пакистанські відносини 21 ст.

Робота на здобуття кваліфікації магістр міжнародних відносин за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2023.

Актуальність теми. Південноазійський регіон грає важливу роль у міжнародних відносинах, оскільки до нього залучені такі світові лідери як США та КНР. У свою чергу Південна Азія в світі зберігає репутацію однієї з потенційно конфліктних зон, унікальність якої в тому, що будь-які конфлікти відрізняються інтенсивною регіональною динамікою розвитку. На сьогоднішній день, конфлікт у Кашмірі — найтриваліший на порядку денному ООН. Індія та Пакистан вже тричі вели війни (в результаті однієї з них утворилася держава Бангладеш на місці колишнього Східного Пакистану), спалахувала маса дрібніших конфліктів.

Інтерес до кашмірської проблеми не вичерпується й досі, і в першу чергу, у зв'язку з тим, що ця проблема не вирішена до цього дня. Скільки існує Індія та Пакистан як суверенні держави, стільки й кровоточить кашмірське питання. Його основа - це несумісність підходів до вирішення цієї проблеми як з боку Індії і Пакистану, так і з боку західних держав.

Головну увагу з боку світової спільноти підігриває той факт, що в Південноазійському регіоні з початку конфлікту триває гонка озброєння. Індія та Пакистан - є дві конкуруючі країни, що безупинно поповнюють свої ядерні запаси. Успішно проведені роботи з будівництва ракет різної дальності призвели до формування стратегічних ракетно-ядерних сил в обох країнах. Такого роду дії продовжують тримати під напругою індо-пакистанські відносини та спонукають залучення до Південної Азії США та КНР, які впливають на взаємовідносини Індії та Пакистану і займають чільну роль у врегулюванні стабільності в регіоні.

Об'єктом дослідження є індо-пакистанські відносини. **Предметом дослідження** – особливості індо-пакистанських відносин у 21 столітті.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1947 по 2022 роки. *Нижня межа* обумовлюється розпадом Британської Індії та початком боротьби за територію Джамму та Кашмір, в результаті чого розгорілась перша індо-пакистанська війна. *Верхня межа* – сучасний етап проблеми. З

метою більш об'єктивного аналізу проблематики дослідження автор виходить за визначені хронологічні межі для аналізу передумов та наслідків проблем індійсько-пакистанських відносин у регіоні Південної Азії.

Територіальні рамки цього дослідження обмежені територією Республіки Індія та Ісламської Республіки Пакистан як держав-антагоністів, а також територію Південноазійського регіону, США і КНР, які впливають на поляризацію та розстановку сил у регіоні.

Мета роботи полягає у дослідженні індо-пакистанських відносин 21 століття. Для досягнення мети, автор сформулював такі завдання:

- дослідити стан наукової розробки теми та джерельну базу дослідження;
- охарактеризувати концептуальну та понятійно-категоріальну основи дослідження та методологію дослідження індо-пакистанських відносин 21 ст.;
- визначити передумови виникнення конфлікту та кашмірський фактор у міждержавному конфлікті;
- розглянути еволюцію водного питання у пакистансько-індійських відносинах;
- проаналізувати фактори «ядерної гонки озброєння» у індійсько-пакистанських двосторонніх відносинах;
- охарактеризувати безпекове середовище Південноазійського регіону та геополітичне позиціонування у ньому Індії та Пакистану;
- дослідити роль міжнародних акторів та міждержавне співробітництво в регіоні;
- з'ясувати вплив взаємовідносин Пакистану та Індії із США та КНР на регіональну безпеку;
- розглянути сучасний стан та шляхи врегулювання конфлікту на двосторонній та багатосторонній основі.

Наукова новизна отриманих у процесі дослідження результатів полягає в більш широкому на комплексному виявленні індо-пакистанського конфлікту, з урахуванням складності та багатогранності проблеми. Тому, в рамках дослідження було:

- визначено проблему індо-пакистанських відносин в системі безпекового середовища Південноазійського регіону;
- здійснено аналіз взаємодії економічних, соціальних та політичних чинників у контексті індо-пакистанського конфлікту;
- проаналізовано досвід та підходи до врегулювання проблеми, зокрема, питання стосовно територіального спору навколо Джамму та Кашмір, водного питання та ядерного чинник у міждержавних відносинах.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її написано у наукових і навчальних цілях, і безпосередньо адресовано студентам, викладачам та аспірантам гуманітарних факультетів. Отримані у роботі результати

дослідження можуть використовуватися як рекомендації для істориків, політиків, дипломатів, фахівців з міжнародного права, журналістів, тощо. Окрім того, результати дослідження можуть бути використаними для викладання таких дисциплін як «Зовнішня політика країн Азії», «Актуальні проблеми в міжнародних відносинах» та ін..

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки цього дослідження були представлені на розгляд у вигляді виступів на наукових конференціях, зокрема, на XV Міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум – 2023»: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі (м. Миколаїв, червень 2023 р.) та XIII Міжнародній науковій конференції «Аркасівські читання»: історичні та краєзнавчі дослідження: виклики та перспективи». До 110 річниці Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (м. Миколаїв, 26-27 травня 2023 р.).

Публікації. За темою дослідження було опубліковано статтю у науковому журналі «Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI» (номер 4) і 2 тез «Ольвійський форум» і «Аркасівські читання».

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 110 сторінок, з них основного тексту – 98 сторінок. Робота складається зі вступу, 4 основних розділів, висновків і списку використаних джерел та літератури (124 найменування українською, англійською і російською мовами).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** охарактеризовано актуальність теми, визначено мету та завдання роботи, об'єкт та предмет дослідження; зазначено методологію та методи дослідження, сформульовано наукову новизну, проаналізовано практичне значення отриманих результатів, їх апробація, зазначено структуру роботи.

У першому розділі «**Теоретичні основи дослідження індо-пакистанських відносин 21 ст.**» автор розкриває стан дослідження даної теми науковцями та джерела, на які він спирається під час написання роботи. Було проаналізовано, що наявний стан наукової розробки є достатньо широким та об'єктивним. В працях українських, західних, індійських та пакистанських дослідників розглянуті передумови, причини та наслідки конфлікту, однак існують підстави для виявлення певних існуючих прогалин у тематиці дослідження та більш ґрунтовного їх вивчення із залученням низки наукових праць та джерел.

У роботі були використані наступні джерела: документи глав держав та урядів, документи міжнародних організацій, в більшій мірі в дослідженні розглядались документи ООН, офіційні виступи політичних діячів, особлива увага приділялась заявам та інтерв'ю пакистанських та індійських представників уряду, статистичні довідники, публікації західних ЗМІ, наукові статті та монографії з питань індо-пакистанського конфлікту. Із поширенням у новітню добу так званої дипломатії соціальних мереж в роботі використовувались публікації політичних та державних діячів у соціальних мережах Twitter.

Для дослідження цього конфлікту використовуються різні концепції та наукові категорії міжнародної політичної науки, основними з яких є: «етноконфесійний конфлікт», теорія «зіткнення цивілізацій», «безпека», «геополітика» та «міжнародні відносини». Також у розділі розглянуто різні підходи до визначення «Індо-пакистанських відносин 21 століття» з розкриттям його ключових елементів.

Індо-пакистанські відносини були розглянуті в рамках різних теоретичних концепцій та наукових підходів. Історичний підхід виступив невід'ємною частиною дослідження, оскільки для більш глибокого та об'єктивного вивчення сучасних проблеми необхідно простежити шлях від початку зародження конфлікту до сучасного етапу. Не менш важливий цивілізаційний підхід допоміг виокремити ефективне налагодження міждержавних відносин, беручи за увагу бачення країн по досягненню миру та сприйняття реалій. Принцип об'єктивності сприяв тому, щоб дослідження залишати об'єктивним і не сприйнятливим до більшості політичних або національних поглядів. Вагомими інструментами у дослідженні стали івент-аналіз та контент аналіз, завдяки яким було визначено актуальність даної проблеми в 21 ст.

Підсумовуючи, при вивченні методологічної бази автор використовував загальнонаукові та конкретно наукові підходи та принципи, наукові категорії міжнародної політичної науки, та методи, що дали змогу детально та всебічно дослідити Індо-пакистанські відносини.

У другому розділі **«Конфліктогенність індо-пакистанських відносин як фактор нестабільності у регіоні»** автор розглянув 3 основних компонента, що спричиняють конфліктну обстановку між Індією та Пакистаном. Витоки конфлікту лежать у загальному колоніальному минулому країн. Індо-пакистанський конфлікт бере свій початок з 1947 р., після поділу Британської Індії, однією з основних проблем залишався особливий статус Джамму та Кашміру. У 1947 році, індійське правління перейняло контроль над більшістю території, в той час як Пакистан отримав менший частину землі, у результаті цього виникли напруження, які призвели до війни між Індією та Пакистаном в 1947-1948 роках, і закінчилась у 1949 році встановленням лінії припинення вогню (LoC). У пізніший період Індія

та Пакистан провели 2 війни на тлі релігійної та етнічної напруженості. У 1965 році, відбулася друга війна між країнами, після якої був підписаний Ташкентський договір. У 1971 році, під час війни, яка призвела до створення Бангладеш, Індія допомагала місцевій опозиції, що ще більше загострило відносини з Пакистаном. Крім територіального спору щодо Кашміру, іншими причинами конфлікту є релігійні розбіжності, проблеми з водними ресурсами, тероризм та питання безпеки.

Водне питання є однією з найважливіших тем у відносинах між Індією та Пакистаном, оскільки обидві країни залежать від водних ресурсів річок, які протікають через їхню територію. Зокрема, спірним питанням є розподіл вод річки Інд та її приток, які мають велике значення для сільського господарства, енергетики та інших галузей економіки обох країн.

Індія здійснює будівництво гідроелектростанцій на річках, які знаходяться на території Кашміру, контроль за яким спірний між Індією та Пакистаном. Це призвело до зменшення кількості води, яка потрапляє до Пакистану, і спричинило серйозні спірні питання між двома країнами. Одним із ключових питань є спір щодо будівництва гідроелектростанцій на річці Ченаб, дамба Кішінганга та дамба Вулар на річці Джелум. Індійські проекти гідроелектростанцій на річках ставлять під загрозу водні запаси Пакистану, який опиниться в підвищеному ризику повеней та засух через зміну водного режиму.

У 1960 році Індія та Пакистан підписали Договір про розподіл вод річки Інд, який передбачає поділ вод між двома країнами. Проте цей договір не вирішив всіх проблем, пов'язаних з водними ресурсами, і до цього часу виникають конфлікти між Індією та Пакистаном стосовно розподілу води.

Тероризм та питання безпеки також є важливими аспектами індо-пакистанського конфлікту. На території Кашміру діють різні терористичні організації, зокрема Лашкар-е-Тайба та Джаїш-е-Мохамед, які мають підтримку з Пакистану. Одним з найбільш кривавих нападів став теракт у місті Мумбаї в 2008 році, підготовлений Лашкар-е-Тайбою, у результаті якого загинуло більше 200 людей, що призвело до зростання напруження між країнами та загострення конфлікту.

Питання безпеки також є важливим аспектом індо-пакистанського конфлікту. Ядерне протистояння між Індією та Пакистаном є однією з найбільш загрозливих аспектів їхнього конфлікту. У межах цього конфлікту Індія та Пакистан накопичували великі збройні сили та розвивали свої ядерні програми. У 1998 році, обидві країни провели ядерні випробування, що призвело до збільшення напруження у регіоні та засудження міжнародним співтовариством. У зв'язку з цим, багато країн та міжнародних організацій ведуть моніторинг ситуації в регіоні та намагаються сприяти зменшенню напруження між Індією та Пакистаном. Однак, гонка озброєнь продовжується і з кожним роком кількість ядерної зброї збільшується. Так, за

даними Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (SIPRI) на рахунку Індії і Пакистану, відповідно, 160 і 165 боєголовок на 2022 рік.

у 1999 році було запропоновану ініціативу «Стратегічної стримувальної стійкості», яка передбачає збільшення довіри між Індією та Пакистаном шляхом спільного укладання угод та розроблення механізмів контролю. Згодом, країни підписали декілька домовленостей та угод, спрямованих на зменшення ризику ядерної ескалації (Угода про попереднє повідомлення про випробування балістичних ракет (2005 р.); Угода про запобігання надзвичайних пригод за ядерною зброєю (2007 р.). Додатково було запроваджено ядерні доктрини з обох сторін. 2003 року Індія опублікувала ядерну доктрину, що складається з 8 пунктів, та Пакистан, що визначив 4 пороги, при порушенні яких Пакистан має право використати ядерну зброю.

У третьому розділі **«Значення індо-пакистанських відносин в безпековому середовищі Південної Азії»** автор проаналізував безпекове середовище Південноазійського регіону та геополітичне позиціонування у ньому Індії та Пакистану і визначив яку роль відіграють міжнародні актори на регіональну безпеку. Індія та Пакистан є найбільш населеними країнами Південної Азії і мають ключове значення для стабільності та безпеки регіону. Дві найбільші держави в регіоні, Індія та Пакистан, тримають один одного під напругою. Війна на низькому рівні між індійськими та пакистанськими спецслужбами триває, висловлюється у звинуваченнях та ймовірних реаліях у взаємному втручанні у внутрішню політику один одного. В даний час одні з основних загроз міжнародній безпеці представляють проблеми етнічного сепаратизму, поряд з проблемами тероризму і релігійного екстремізму.

Існують два елементи, що більш ускладнюють природу динаміки південно-азійських конфліктів. Перший з них – так званий індійський фактор. У Південній Азії «регіональною наддержавою» є Індія, яка являє собою найбільшого і найбільш розвиненого актора. Положення Індії як природного лідера серед держав південно-азіатського субконтиненту по ряду географічних, демографічних та економічних показників, закріплюється її активної регіональної політики. Позиція Індії в питаннях забезпечення політичної стабільності в Південній Азії має принципове значення для всього комплексу регіональної безпеки.

Другий фактор в південноазійських конфліктах полягає в інтересах Пакистану та його ролі в Південній Азії. Пакистан розташований в особливо важливому і вигідному географічному місці, де відбувалося як мінімум три цивілізацій або регіональних угруповань. Величезний за багатьма параметрами асиметричний розрив з Індією змушував Пакистан звертатися до Афганістану як до стратегічного партнера, щоб уникнути нападу одночасно з півночі і півдня. Відносини Пакистану з Китаєм також впливають на безпеку Південної Азії, що збільшує недовіру між Індією і Пакистаном.

Оскільки конфлікт між Індією і Пакистаном вийшов за межі індо-пакистанського політичного дискурсу, міжнародний фактор буде чинити на нього значний вплив. Відсутність позитивних відносин між Індією і Пакистаном блокує економічну інтеграцію з лінії Північ-Південь і, як наслідок, гальмує економічний розвиток Південної Азії в цілому.

Зростання економічних проблем в південноазіатських країнах стимулює їх прагнення до регіонального співробітництва. Основний інтеграційної угрупованням Південної Азії є Асоціація регіонального співробітництва країн Південної Азії (СААРК), яку не можна розглядати суттєвим фактором економічного розвитку держав регіону. В останні роки BIMSTEC набув популярності серед країн Південної Азії як платформа для регіонального співробітництва. Ця організація потенційно може допомогти зменшити напруженість між Індією та Пакистаном, забезпечивши основу для конструктивної взаємодії з питань, що становлять взаємний інтерес.

Значний вплив на індійсько-пакистанські відносини і безпеку в регіоні мають США та КНР. США мають тісні військові та економічні зв'язки з Індією. США також допомагають Індії в розвитку її ядерної програми, що забезпечує стратегічну стабільність та вплив країни в регіоні. КНР має тісні зв'язки з Пакистаном. Розглядаючи можливий хід врегулювання конфлікту, варто врахувати, що Сполучені Штати та Китай, як головні держави світу, мають спроможність і відповідальність відігравати ефективну роль у сприянні побудові архітектури безпеки для Південної Азії.

У четвертому розділі **«Сучасний стан та шляхи врегулювання конфлікту на двосторонній та багатосторонній основі»** автор розглянув стан індо-пакистанських відносин у 2019-2023 рр. та проаналізував можливі вирішення конфлікту. Після оголошення про скасування у 2019 р. особливого статусу спірного регіону Кашмір, двосторонні відносини між Пакистаном та Індією як ядерними державами дійшли до найвищого рівня, проявом чого є розгляд Кашмірського питання на зачиненому засіданні ГА ООН вперше за останні 50 років. У 2021 року в Індії відбулася зустріч міністрів закордонних справ Пакистану та Індії у рамках зустрічі міністрів ШОС. Незважаючи на те, що на цій зустрічі не було досягнуто згоди з конкретних питань, багато експертів розглядають цю зустріч як позитивний сигнал для майбутніх переговорів між двома країнами. На початку 2023 року Індія підняла питання щодо зміни Угоди про спільне використання води. Головним моментом для обговорення має стати заборона третім сторонам втручатися в суперечки. В індо-пакистанських відносинах з'явилися ознаки потепління. У травні 2023 року Міністр закордонних справ Пакистану Білавал Бхутто-Зардарі візьме участь у зустрічі міністрів закордонних справ (ШОС) в Індії. Візит Бхутто-Зардарі до Індії стане першим візитом міністра закордонних справ Пакистану за майже 12 років.

У **висновках** узагальнено головні результати магістерського дослідження.

1. Індो-пакистанський конфлікт має значний вплив на регіон Південної Азії, а також на міжнародну політику. Багато наукових досліджень було проведено з метою вивчення причин, наслідків та можливих шляхів вирішення цього конфлікту. Під час дослідження автор виявив, що українські дослідники зробили головний акцент на аналіз історії відносин між Індією та Пакистаном, їх культурних та релігійних відмінностей, а також політичних амбіцій кожної з країн. Західні науковці акцентували увагу на вивченні військових аспектів конфлікту, таких як: нарощування озброєння, стратегії та тактики ведення війн. Також були досліджені різні аспекти соціальної та економічної ситуації в кожній з країн, такі як рівень життя, забезпечення роботою та інфраструктура, що може мати вплив на конфлікт. Індійські та пакистанські фахівці в свою чергу все більше приділяють велику увагу водним ресурсам в Південній Азії через зіткнення з жахливою водною кризою, яка загрожує її економічному та політичному піднесенню та екологічній стійкості. В свою чергу автор, використав широку джерельна базу дослідження для отримання повного розуміння актуальності теми.

2. Автор визначив, що концептуальна основа дослідження індо-пакистанського конфлікту полягає у визначенні та узагальненні ключових ідей та понять, які пов'язані з цією проблемою, а саме поняття безпеки в Південноазійському регіоні. Систематизація та узагальнення понять та концепцій, допомогли розкрити ключові аспекти індо-пакистанських відносин. В дослідженні були використані: системний, історичний, цивілізаційний, комплексний та геополітичний підходи, а також принципи об'єктивності, декомпозиції, відносності та термінологічний принципи. Дані принципи та підходи допомогли комплексно та детально дослідити тему індо-пакистанських відносин. Методологічну основу дослідження було обрано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань. В роботі зазначаються ряд загальнонаукових і спеціальних методів, а саме в ході дослідження були використані такі методи: проблемно-хронологічний, порівняння, синтезу, індукції та дедукції, пошукового прогнозування та узагальнення. Вагомими інструментами у дослідженні стали івент-аналіз та контент аналіз.

3. Визначивши передумови виникнення конфлікту та кашмірський фактор у міждержавному конфлікті, автор робить висновок, що територіальний спір залишається актуальним і до сьогодні. Починаючи ще з 1947 р. Кашмірська проблема є центральним регіональним конфліктом та найголовнішим фактором, що дестабілізує пакистано-індійські відносини. Невирішеність Кашмірської проблеми породжує нові конфлікти та війни. Цей конфлікт не залишається осторонь і є центром уваги світової спільноти, особливо втручанням ООН для нормалізації відносин. Однак однією з основних причин, що впливають на погіршення відносин є терористичні акти, які загострюють стан конфлікту. На сучасному етапі конфлікт набув

гострого напруження через скасування індійським урядом у 2019 році особливого статусу підконтрольної Індії частині спірного регіону Кашмір.

4. Розглянувши еволюцію водного питання у пакистансько-індійських відносинах, автор визначив, що проблеми водокористування в басейні Інду мають значення не тільки для міждержавних індійсько-пакистанських відносин, але викликають і загострення внутрішніх проблем в обох країнах. Водна криза в індо-пакистанських відносинах має підґрунтя для серйозних наслідків для обох країн, включаючи економічні втрати, порушення постачання питної води та погіршення екологічної ситуації в регіоні. Вирішення цієї проблеми потребує серйозних зусиль та діалогу між Індією та Пакистаном, а також можливе міжнародної допомоги та посередництва.

5. Дефіцит заходів довіри, нестабільний політичний діалог між Індією і Пакистаном сприяють посиленню ракетно-ядерного протистояння та ризику використання ядерної зброї. Індія і Пакистан мають значний військовий потенціал, динамічний розвиток військово-ядерних програм. Каргільська війна надихнула на пошук способів вести обмежену війну проти Пакистану, яка б не призвела до кінцевого використання ядерної зброї. Однак, щоб запобігти найгіршому сценарію, Індія, Пакистан і треті країни повинні приділити велику увагу запобігання конфліктам між Ісламабадом та Нью-Делі і, особливо, можливості використання ядерної зброї. Важливим фактором у цьому питанні є військова доктрина Індії та чотири типи порога (військовий, просторовий, економічний та політичний) в Пакистані. Однак, ці програми можуть відігравати як стримуючу роль у використанні ядерної зброї так і приводом до початку атак.

6. Охарактеризувавши безпекове середовище Південноазійського регіону та геополітичне позиціонування у ньому Індії та Пакистану, автор дійшов висновку, відносини між крахнами мають вирішальне значення для зусиль, спрямованих на досягнення регіональної безпеки в Південній Азії, оскільки ці дві країни мають статус провідних держав в регіоні. Будь-яка дискусія про проблеми регіонального співробітництва в Південній Азії неминуче зводиться до проблем, протиріч і розбіжностей між Ісламабадом та Нью-Делі. Наразі, значним дестабілізуючим фактором регіональної безпеки є проблеми етнічного сепаратизму, тероризму і релігійного екстремізму, спричинили серйозний підрив стабільності в регіоні та ознаменували його конфліктогенною зоною. Важливо, щоб Пакистан та Індія створили середовище, яке сприяє взаємовигідним економічним і торговельним відносинам. Лише завдяки спільному економічному та соціальному розвитку буде можливо подолати внутрішні джерела напруженості та нестабільності в країнах і водночас вирішити давні розбіжності.

7. Південна Азія розглядається основними міжнародними акторами в якості одного з центрів зростання світової економіки, який буде забезпечувати її розвиток наступні кілька десятиліть. При тому, що Індія визнана беззаперечним регіональним лідером, значення Пакистану також велике, перш за все завдяки транзитним потенціалом його території. Однак,

конфліктний чинник у відносинах залишає свої відбитки на співробітництві, до того ж неефективність дій з боку СААРК, як вагової регіональної організації, не допомагають у вирішенні проблеми. Незважаючи на заснування регіональної організації СААРК, вона ніколи не мала впливу на питання безпеки, і фактично не допомагає забезпечити вирішення проблем в основних питаннях. Але на міжнародній арені з'являються організації, які поступово зможуть нарощувати авторитет і впливати на вирішення проблем в регіоні. Так, BIMSTEC потенційно може зіграти певну роль у просуванні заходів зміцнення довіри між Індією та Пакистаном.

8. З'ясувавши вплив взаємовідносин Пакистану та Індії із США та КНР на регіональну безпеку, визначено що співробітництво в регіоні склалося у форматі Пакистан-Китай, Індія-США. В цілому США не розглядають Пакистан зараз як самостійну регіональну державу, яка могла б взяти на себе відповідальність за стабільність в регіоні. Індія для Сполучених Штатів, навпаки, – реальна регіональна сила. В свою чергу Китай продовжує зміцнювати своє положення в Південноазійському регіоні, створюючи економічний коридор з Пакистаном. Інтерес Китаю висловлювався в прагненні отримання доступу до багатим ресурсам Середньої Азії через розширення торгівлі. Так, присутність в Південній Азії двох світових держав, США та КНР, в подальшому може загрожувати регіональній безпеці та стабільності, оскільки кожна з цих держав продовжує боротися за сферу впливу в Південноазійському регіоні.

9. Кожна з країн висловлює побажання до налагодження відносин та вирішення спірних питань, але водночас Індія та Пакистан переслідують власні інтереси та співпрацюють з провідними країнами, в першу чергу, у розвитку воєнної сфери задля зміцнення свого положення в регіоні. Однак, підтримання постійного діалогу між представниками країн, економічних зв'язків та маленькі кроки у піднятті ключових питань конфлікту викликають надію, що через деякий час індо-пакистанські відносини зможуть нормалізуватись. Першими кроками у 2023 році виступає прагнення уряду Пакистану відновити торговельні відносини зі своїм сусідом та візит Бхутто-Зардарі до Індії на зустріч ШОС у травні 2023 року, ця подія стане першим візитом міністра закордонних справ Пакистану за майже 12 років.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати магістерської роботи:

Статті в наукових виданнях

1. Тихоненко І., Шуркова О. Водне питання як каталізатор конфліктності пакистансько-індійських відносин: еволюція та сучасний стан // Acta de Historia & Política: Saeculum XXI». 2022. № 4. С. 63-71.

Тези

2. Шуркова О. Вплив взаємовідносин Пакистану та Індії із США та КНР на регіональну безпеку // «Аркасівські читання»: історичні та краєзнавчі дослідження: виклики та перспективи». До 110 річниці Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (26-27 травня 2023 р.): тези. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2023.

3. Шуркова О. Фактор «ядерної гонки озброєння» у двосторонніх відносинах Індії та Пакистану // Міжнародна науково-практична конференція «Ольвійський форум – 2023: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі»: тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра могили, 2023.